

LANGE VOORHOUT

13

'S-GRAVENHAGE

*Het paleis van H.K.H. Prinses Sophie, Erfgrootertogin
van Saxon Weimar-Eisenach*

KORTE
GESCHIEDENIS
VAN HET PAND
LANGE VOORHOUT 13

UIT GEGEVENS, AAN ONS VERSTREKT DOOR HET Gemeente Archief te 's-Gravenhage, hebben wij de volgende geschiedenis van het pand Lange Voorhout 13 kunnen reconstrueren.

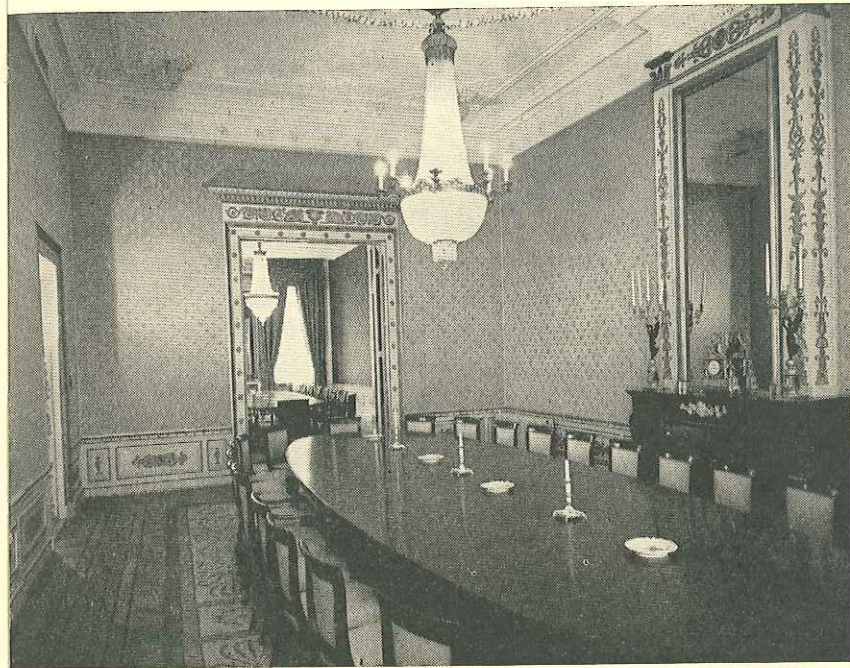
De oudste acte, waarvan het genoemde Gemeente Archief gewag maakte, is een inschrijving in het hypotheekboek van 6 februari 1544, toen een zekere Jan Oem van Wijngaarden aan een Cornelis van der Wijele Jacobsz een losrente, groot 12 Carolus guldens 's jaars, verkocht, gevestigd op diens huis en erf aan het Voorhout en op het huis van zijn zwager Pieter van Halmaele, ten oosten van het genoemde perceel grenzende. Het pand ten westen belendende behoorde toe aan een Mr. Joost Sasbout, kanselier van Gelderland.

De familie van der Wijele is lange tijd in het bezit van dit pand gebleven. In 1561 woonde er de weduwe van 'Adriaan Stalpert van der Wijele, in 1585 een Mr. Rutgert van Ylen, die gehuwd was met een dochter van deze Adriaan Stalpert van der Wijele. Het huis was toen een ander en kleiner gebouw dan het huidige.

Pas in 1611 is het huis verkocht. Blijkens een acte van 3 mei van dat jaar, heeft toen Jonkvrouw Maria Stalpert, weduwe van Mr. Rutgert van IJlen, geassisteerd door Johan van der Wijele haar neef, het huis en erf met achterschuur en stalling, overgedragen aan Mr. Jacob Wittensz, baljuw van Goes. De koopprijs bedroeg 2400 gulden en twee rentebrieven, ieder groot 2650 gulden.

De belendende percelen waren toen eigendom, aan de oostzijde van de erfgenamen van de president van het gerechtshof, wijlen de heer van Banchem, en aan de westzijde van de advocaat Mr. Willem Baersdorp.

Deze Mr. Jacob Wittensz, baljuw van Goes, heeft aan het toen bestaande gebouw doen bouwen een poort, welke toegang gaf naar de Hoge Nieuwstraat en welke bij de sloop van de oude koetshuizen daar in 1938 is bewaard gebleven en thans deel uitmaakt van de muur van de tussengang tussen onze beide gebouwen. De poort draagt het jaartal 1639. Wij mogen echter niet aannemen, dat het huidige voorgebouw omstreeks dat jaar gebouwd is, want de bouw-

Vergaderzalen

stijl wijst op een jaartal omstreeks 1700. Het huis bleef in het bezit van de familie Wittensz of de Witte tot 3 oktober 1679. Op die dag werd het door Gaspar van Rensen, procureur te 's-Gravenhage, procuratie hebbende van Elisabeth van der Nath, vrouwe van Revoort, Hasens, etc. en door Jacobmina van der Nath, huisvrouw van Jacob Louis Pickert van der Heijden, voor haar zelve, procuratie hebbende van haar man, tesamen enige nagelaten kinderen en voor de helft universele erfgenamen van wijlen Wilhelmina de Witte, vrouwe van Kijffhouck, overgedragen aan Philips Jacob baron van den Boetzelaer en Asperen, heer van Raephorst, Hoogh-en-Laagh Aertswoude, etc., Gecommitteerde Raad van de Staten van Holland wegens de ridderschap. De koopprijs bedroeg 24.000 gulden en 60 gulden voor een verering. Het perceel was belast met f 6.000,— volgens een schuldbrief van 7 augustus 1658, f 7.775,80 volgens een schuldbrief van 11 december 1668 en f 2.224,— volgens een schuldbrief van 22 februari 1669, toekomende aan Jan graaf van der Nath volgens een contract van 25 augustus 1663.

Het huis werd kennelijk door deze baron van den Boetzelaer en Asperen bewoond en later door zijn dochter, Anna Magdalena, vrouwe der stad en baronie Asperen. Na haar dood werd het huis op 3 juli 1724 door Mr. Martinus Beekman, drossaard en dijkgraaf der stad en baronie van Asperen, als executeur van haar testament overgedragen aan Ds. Jacques Saurin, de predikant van de Waalse gemeente te 's-Gravenhage. De koopprijs bedroeg slechts f 15.500,—.

De heer Saurin heeft slechts kort van het prachtige huis kunnen genieten. Reeds 6½ jaar later overleed hij, een minderjarig zoontje achterlatende. Het huis is toen 23 februari 1731 opnieuw verkocht door de heren Willem Jacob van 's-Gravesande, professor te Leiden en Johan Hendrik, baanderheer van en tot Wassenaar, heer van Obdam, etc., als executeur testamentair van wijlen de heer Jacques Saurin en als voogd over diens minderjarig zoontje. De koper was Theodorus van der Hulst, de koopprijs f 20.500,—. Ook deze heer van der Hulst heeft slechts kort in het huis kunnen wonen, want

reeds 2 jaar later, op 11 mei 1733, werd het na zijn dood opnieuw verkocht. De koper was een heer Stephanus Laurentius Neale.

Deze graaf Neale heeft het huis 19 jaar bewoond. Het werd in 1752 verkocht aan de heren Jan en Pieter de Veer. De heer Pieter de Veer, heer van Callantsoog, etc. overleed in 1764, waarna het huis door de erfgenamen werd verkocht aan de Edelmogende Heren Gecommitteerden ter Admiraliteit op de Maze te Rotterdam. Het pand wordt in de koopacte omschreven als een huis, erf en tuin, mitsgaders stal voor 6 paarden en koetshuis voor 3 à 4 rijtuig. De belendende percelen werden bewoond aan de oostzijde door de waltgravinne van Welderen en aan de westzijde door de burgemeester Dierquens. De koopprijs was f 57.200,—, met f 2.800,— rantsoen penningen en f 150,— voor enige tuinsieraden. Zo werd het pand in 1764 het logement van de Heren der Admiraliteit op de Maas. De band van dit huis met de scheepsbouw is dus reeds 200 jaar oud.

In de geschiedenis van dit pand is daarna een hiaat.

Wij weten nog niet hoe het met deze bezitting van de Rotterdamse Admiraliteit is gegaan in de roerige dagen van de Franse revolutie, de Bataafse republiek, het Koninkrijk Holland en de inlijving bij het Napoleontische keizerrijk. De gegevens van het Gemeente Archief geven aan dat het pand in mei 1796 werd bewoond door een heer Harel van Kessel, in 1803 door de gezant van Rusland, daarna opnieuw door de heer Harel van Kessel en in mei 1811 door een heer Stratenus.

Deze heer Stratenus woonde er tot zijn dood in 1836. Hij was lid van de Raad van State en Secretaris-Generaal van het Departement van Marine. Na zijn dood is het pand gekocht door de heer Jacob Dirk Carel baron van Heeckeren van Twickel.

In augustus 1842 werd het pand aangekocht door Z.M. Koning Willem II, om als Haags paleis te dienen voor zijn dochter, prinses Sophie, die dat jaar in de echt verbonden was met de erfgroothertog van Saxon Weimar-Eisenach. Prinses Sophie verbleef na haar huwelijk ieder jaar enige tijd in Nederland en

woonde dan in dit huis. Haar zo zeer op de ontwikkeling van de kunsten ingestelde Weimarse hof, droeg dat stempel over op dit paleisje, als het zich tijdelijk hier bevond. De lier in het raam boven de voordeur draagt hiervan vermoedelijk getuigenis.

Na het heengaan van Koning Willem II in 1852, kocht H.K.H. Prinses Sophie het paleis uit de nalatenschap, doch twee jaar later, in oktober 1854 werd het opnieuw verkocht aan de vroegere eigenaar, de heer J. D. C. baron van Heeckeren van Wassenaar, heer van Twickel. Deze edelman, die lid was van de Eerste Kamer, en kamerheer en opperstalmeester des Konings was, woonde in dit huis tot zijn dood in 1875. Een dochter uit zijn tweede huwelijk bleef er daarna wonen, ook nadat zij in 1877 in de echt werd verbonden met Willem Carel Philip Otto Graf von Bentinck und Waldeck-Limburg, heer van Middachten en Gaildorf. Na de dood van deze graaf Bentinck werd het pand verhuurd, eerst van 1912 tot 1923 aan de Amerikaanse legatie, vervolgens van 1925 tot 1928 aan de N.V. Internationale Nautische Handel-

H.K.H. Prinses Sophie

maatschappij, en daarna in 1928 aan de graaf van Lynden van Sandenburg, vice-president van de Raad van State, opperkamerheer van H.M. de Koningin. Na zijn dood in 1932 bleef zijn weduwe, de douairière van Lynden van Sandenburg, baronesse van Nagell, die grootmeesteres was van H.M. de Koningin in dit huis wonen tot 1936. In mei 1938 is het pand gehuurd door de N.V. Nederlandsche Vereenigde Scheepsbouwbureaux (Nevesbu). Deze maatschappij was enige jaren tevoren gesticht door de vier grootste Nederlandse scheepswerven en de N.V. Werkspoor, om in samenwerking met de Kon. Marine de ontwerpen te maken voor de nieuwe Nederlandse oorlogsschepen. Deze jonge maatschappij had behoefte aan een groot tekenbureau en heeft toen bij de huur van het pand Lange Voorhout 13 het recht bedongen de aan de Hoge Nieuwstraat gelegen bijgebouwen van dit pand te slopen en te vervangen door een modern kantoorgebouw, waarvan de drie verdiepingen als tekenzaal waren ingericht. Het nieuwe tekenbureau kon in 1939, kort voor de oorlog, betrokken worden. In dit monumentale huis

aan het Lange Voorhout werden als onderhuurders van de Nevesbu verwante organisaties gehuisvest, zoals de Metaalbond, de Vereniging van Metaalindustriën, de Centrale Bond van Scheepsbouwmeesters en de eveneens kort tevoren opgerichte N.V. Scheepsbouwbelangen. Deze laatste was een beheersmaatschappij, die toebehoorde aan enige scheepswerven, o.a. die welke aandeelhouder waren van de Nevesbu. Na de bezetting van ons land door de Duitsers in mei 1940 moest de Nevesbu haar werkzaamheden vanzelfsprekend staken. De kantoorruimten aan de Hoge Nieuwstraat werden verhuurd aan anderen, totdat einde september 1940 het gehele pand, Lange Voorhout 13, zowel als Hoge Nieuwstraat 14, door de Rijksgedienst werd gevorderd ten behoeve van de Duitse Dienstpost. Commissarissen van Nevesbu en Scheepsbouwbelangen hebben toen besloten de 'kwetsbare Nevesbu te laten onderduiken bij Scheepsbouwbelangen. De koop-optie op het pand Lange Voorhout 13 werd met goedvinden van de eigenaar, graaf Bentinck, door de Nevesbu gerealiseerd, terwijl

Scheepsbouwbelangen onmiddellijk daarna de beide panden van de Nevesbu kocht. Zo werd Scheepsbouwbelangen 14 oktober 1940 eigenares van dit historische gebouw. Alle daarin gehuisveste bevriende organisaties moesten verhuizen naar een pand aan de Nassaulaan, dat eveneens door Scheepsbouwbelangen werd gekocht. Het complex Lange Voorhout 13 – Hoge Nieuwstraat 14 bleef in gebruik bij de Duitsers tot het einde van de oorlog. Na de bevrijding werd het eerst betrokken door de politieke recherche en in 1949 door de Kon. Marine.

Het duurde tot 1961 vóórdat de Rijksgebouwendienst het pand weer aan ons kon vrijgeven.

Vanzelfsprekend werd het pand Hoge Nieuwstraat 14 opnieuw bestemd voor de Nevesbu, die na de oorlog weer tot leven was gekomen en al die jaren in een noodbehuizing boven de Rotterdamsche Bank was ondergebracht. Het pand aan het Lange Voorhout werd bestemd voor Scheepsbouwbelangen zelf en voor de jonge N.V. Neratoom. Deze was tevoren zeer bescheiden gehuisvest geweest in de noodbe-

huizing van de Nevesbu, en kon zich nu eindelijk meer gaan ontplooien.

Nu deze panden weer door onszelf betrokken werden vonden wij aanleiding het historische gebouw aan het Lange Voorhout grondig te restaureren om het de oude luister te hergeven.

Het moderne kantoorgebouw aan de Hoge Nieuwstraat moest weer worden herschapen in een tekenbureau, en aan de moderne eisen van comfort en doelmatigheid worden aangepast. In overleg met de directie van de Nevesbu werd de architect C. Elffers aangezocht de restauratie van beide gebouwen te ontwerpen. Onze oude vertrouwde aannemer de firma Timmer & Zonen zorgde op uitmuntende wijze voor de uitvoering.

Dankzij de hulp van de gemeentelijke autoriteiten konden de vereiste vergunningen na verloop van enige tijd worden verkregen. Ook tijdens de verbouwing werd van de zijde der gemeentelijke diensten de grootst mogelijke medewerking ondervonden, waarvoor wij op deze plaats onze grote erkentelijkheid tot uitdrukking willen brengen. Wij mogen daarbij in

het bijzonder noemen de directeuren van de Dienst van Bouw- en Woningtoezicht en van de Plaatselijke Telefoondienst.

De restauratie van de benedenverdieping van het pand Lange Voorhout 13 vereiste bijzondere zorg. Dit meest representatieve deel van het gebouw wilden wij terugbrengen in de Empire-stijl, die het had toen het dienst deed als paleis van Prinses Sophie. Op ons verzoek heeft de Rijksdienst voor de Monumentenzorg ons hierbij geadviseerd. De architect E. A. Canneman van deze dienst was ons een onfeilbare gids, wij zijn hem persoonlijk en de genoemde Rijksdienst zeer dankbaar voor de geboden hulp. Zo is aan het mooie Lange Voorhout dit bijzonder fraaie gebouw in zijn oude luister hersteld. Al is het geen paleis meer voor een lid van ons Koninklijk gezin, het neemt toch tussen de andere grote gebouwen aan deze fraaiste laan in Europa, die als ministerie, ambassade of Koninklijke Bibliotheek dienst doen, een waardige plaats in als representatief tehuis voor de voornaamste vertegenwoordigers van Nederlands oudste industrie, de scheepsbouw-nijverheid.

Uitgegeven door Scheepsbouwbelangen N.V.
ter gelegenheid van de ingebruikneming
van haar kantoren in het pand
Lange Voorhout 13
's-Gravenhage

november 1963

N.V. DRUKKERIJ TRIO - 'S-GRAVENHAGE